

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav hudební vědy
Sdružená uměnovědná studia

Eva Brabencová, UČO 124968
Semestrální práce

Psychologie vnímání a zobrazování uměleckého díla

Vedoucí práce: Mgr. David Balarin

2013

Obsah:

Úvod

- Stat':
1. Mysl člověka a její vliv na naše vnímání
  2. Geneticky dané formy chování
  3. Rozpoznávání a symbol
  4. Síla zvyku a schéma zobrazování

Závěr

Literatura a soupis bibliografických citací

Úvod

„...dílo je duchovní reprodukcí skutečnosti, fiktivní prezentací světa, složitě zvrstvenou významovou strukturou. Současně je však součástí materiální skutečnosti, je věcí s určitými fyzikálními charakteristikami a právě tato předmětná struktura je východiskem recepce i nositelem duchovních významů.“ (2)

V souvislosti s touto definicí se nabízí otázka, jakým zvláštním druhem existence vlastně umělecké dílo je: „...setkáváme se s nimi jako s věcmi, jež díky naší recepční aktivitě ožívají, tj. otvírají nám svůj zvláštní svět, sdělují nám své poselství, jež určitým způsobem orientuje náš pohled na svět skutečný.“ (2)

Co se děje v pozadí naší mysli, když hledíme například na obraz v galerii? A co umělec, který dílo stvořil? Co ho ovlivnilo na jeho cestě ke konečnému výsledku?

Cílem této eseje je nastínit určité psychologické vlivy, které působí na tvůrce a příjemce uměleckého díla, což může přispět k jeho většímu pochopení.

Východiskem a inspirací této eseje je zejména psychologické pojetí umění aplikované historikem umění E. H. Gombrichem. Jeho teorii rozpracovává a doplňuje František Mikš v knize Gombrich Tajemství obrazu a jazyk umění, která poskytuje hlavní podklady pro tuto práci. Jednotlivé přístupy jsou aplikovány zejména na vizuálním umění.

„...to čemu říkáme umělecké dílo není výsledkem nějaké záhadné činnosti, nýbrž předmětem vytvořeným lidmi a pro lidi.“ (1)

Stat:

Vnímání a zobrazování uměleckého díla

„Umění netvoří pouze malíř, ale spolu s ním i ten, kdo se na obraz dívá.“ (3)

1. Mysl člověka a její vliv na naše vnímání

V myslí člověka jsou uloženy podoby věcí, které již známe, ty pak aplikujeme na okolní svět. Příkladem mohou být mraky, v nichž spatřujeme siluety zvířat nebo souhvězdí na noční obloze. I první jeskynní malby jsou možná výsledkem této schopnosti. Pravěcí lidé mohli ve tvarech skvrn a stínů spatřit obrysy naznačující těla zvířat a dobarvením nebo přitesáním učinili tento jev viditelný i pro ostatní. (3)

Dalším vlivem myslí je vytváření iluzí. K uměleckým dílům přistupujeme již s určitým očekáváním. To, co máme před sebou, interpretujeme směrem, který je nám již známý. (3) Zkrátka vidíme to, co očekáváme že uvidíme atd. Například dokážeme přehlédnout chybějící písmeno ve slově, protože vycházíme z iluze, že slovo je kompletní.

2. Geneticky dané formy chování

Zoolog a filosof Konrad Lorenz prosazoval teorii, která pojednává o tom, že u živých organismů existují specifické formy chování, které nepocházejí ze zkušenosti, ale jsou geneticky dané a vyvolatelné určitým spouštěcím mechanismem. (3)

I Gombrich uznával, že máme jisté biologické dědictví, ale nezastával názor, že by lidé reagovali jen jako jednoduché spouštěcí mechanismy. Jedním ze zmíněných spouštěčů jsou idealizované tělesné proporce. Ty mohou vyvolat pečovatelský nebo sexuální model chování. Ve výtvarném umění lze vidět sochy s nadsazenou muskulaturou nebo oblíbené baculaté podobizny andělíčků. Ačkoli se tato ztvárnění nepodobají opravdovým lidem či dětem, můžeme je díky této geneticky dané vnímavosti pokládat za realisticky zobrazené a díky tomu se nám zalíbí. Této skutečnosti využívají například výrobci hraček nebo módní průmysl.

3. Rozpoznávání a symbol

Naše mysl není schopna vnímat v jeden okamžik všechny podněty, které nás obklopují. Musíme z nich vybírat, izolovat. Nástroj, kterým to lze kompenzovat, je symbol. Do něj lze cokoli zakódovat, pak je možné si to poměrně snadno vybavit. (3)

V umění existují například knihy malířských předloh, kterými se mohou umělci inspirovat a které jsou jakési slovníky symbolů. I dětská kresba vychází z užívání symbolu – příkladem je zobrazení symbolu univerzálního člověka, dokreslením detailů ho pak dítě přiblíží dané vizuální podobě a rozliší tak muže a ženu. Symboly využívala i umění

starověku, např. egyptské umění. Dodnes je možno se symbolem setkat v kmenovém umění nebo v třeba v turistických mapách.

4. Síla zvyku a schéma zobrazování

Gombrich vychází z teorie Karl. R. Poppera, že člověk má silnou potřebu vyhledávat pravidelnost a pozorováním se jí snaží nalézt a ověřit. Ve výtvarném umění to je aplikovatelné na základě zpětnovazebního procesu pozvolného přizpůsobování, v jehož kontextu se utvářejí umělecké struktury. Proces zpětné vazby je v určité rovnici – vznikne problém, umělec ho zkusí vyřešit, vyloučí danou chybu, objeví se ale nová situace a nový problém.(3)

Tímto způsobem se vyvíjí umění. Umělci vycházejí z tradic svých předchůdců a opravují jejich domnělé chyby. Zanechávají zároveň odkaz svým následovníkům, kteří budou zase vycházet z jejich tvorby. Existuje tedy určité schéma, které umělec na základě oprav přizpůsobuje skutečnosti.

Síla zvyku vede k tomu, že přežívají určité koncepty v tvorbě, např. v architektuře.

„...umění nevzniká v prázdném prostoru, žádný umělec není nezávislý na předchůdcích a modelech, stejně jako vědec a filosof je součástí specifické tradice a pracuje ve strukturální sféře problémů.“ (3)

Závěr:

Lidská mysl, geneticky dané vzorce chování, síla zvyku, to vše ovlivňuje naše vnímání světa a umění. Tato úvaha poukazuje na tyto faktory - ty však tvoří zlomek z množství dalších možných pojetí uměleckého díla. Úvodní slovníková definice uměleckého díla byla dána záměrně do kontrastu s citací Gombrichova pragmatického přístupu k této problematice. Hlavním cílem bylo poukázat na určité možnosti, jak lze nahlížet na problematiku uměleckého díla z psychologického hlediska.

Literatura

Soupis bibliografických citací

1. Gombrich, E. H., *Příběh umění*, přeložila Miroslava Tůmová, 2. vydání, London: Phaidon Press Limited; Praha: Mladá Fronta; Praha: Argo; 1995, str. 15 – 37, ISBN 80-204-0685-9, ISBN 80-7203-143-0
2. Chvatík, Květoslav, *Strukturální estetika Řád věcí a řád člověka*, Praha, Victoria Publishing, 1994, str. 44 – 45, ISBN 80-858665-03-3
3. Mikš František, *Gombrich Tajemství obrazu a jazyk umění*, Brno, Barrister & Principal, 2008, str. 44 – 160, ISBN 978-80-7364-045-3

